

RAJAUKSIA. ORTODOKSISEN EKSEGETIIKAN TUTKIMUSFILOSOFIAA *

TT Hannu Pöyhönen

Esipuhe

Tämä artikkeli on ensimmäinen suomen kielellä ilmestyvä tutkielma, joka käsittelee ortodoksisen eksegetiikan eli raamatunselitysoopin sisältöä, olemusta. Sellaisena se on varsin uskalias yritys, aivan erityisesti siksi, ettei aihetta ole laajemmin pohdiskeltu maamme ulkopuolella-kaan.

Artikkeli on tarkoitettu palvelemaan ennen kaikkea niitä ortodokseja, jotka teologisten opintojensa yhteydessä tulevat kosketuksiin eksegetiikan kanssa joko aineopintojen tai syventävien opintojen tasolla. Pohjautuen mahdollisimman paljon ortodoksieksegeettien parissa vallitsevaan konsensukseen se pyrkii piirtämään pienen vähemmistökirkkomme tuleville teologeille, kirkkomuusikoille ja opettajille ne rajat, joiden puitteissa he voivat turvallisesti liikkua raamattututkimuksen saralla. Toivottavasti artikkeli samalla herättää tieteellistä mielipiteitten vaihtoa myös kirkkokuntamme rajojen ulkopuolella ja olisi näin rikastuttamassa eksegeettistä keskustelua maassamme.

Koska valittu aihe on laaja ja myös monella tavoin ongelmallinen, on selvää, että tullakseen käsiteltyä edes jokseenkin tyydyttävällä tavalla se vaatisi kokonaan oman julkaisunsa ja että siitä kirjoittamista lisäksi pitäisi edeltää pitkä eksegeettinen kokemus. Kaikesta edellä sanotusta huolimatta aihe keskeisyytensä takia ei anna tilaisuutta odottaa.

Johdannoksi

Eksegetiikka eli raamatunselitysoppi on tällä vuosisadalla saavuttanut itseoikeutetun aseman Ortodoksisen kirkon koulutuslaitoksissa kaikkialla maailmassa. Mutta vaikka eksegetiikka kuuluuakin niin yliopistojen teologisten tiedekuntien kuin seminaaritasoisten kirkollisten koulutuslaitosten opetusohjelmaan, sitä ei silti nykyisellään voi luonnehtia mitenkään erityisen ortodoksiseksi oppiaineeksi. Syy on löydettävissä pitkälti ortodoksisen maailman piirissä vallinneista historiallisista olosuhteista parin viimeisen vuosisadan aikana. Ennen Venäjän vallankumousta ja sen laajakantoisia seuraamuksia slaavilaisille kansoille Ortodoksinen kirkko Venäjällä, Bulgariassa, Jugoslaviassa ja Romaniassa ei ehtinyt reagoida raamattutieteen alalla esiinnousseisiin haasteisiin ja Kreikan kirkko puolestaan eli Turkin vallan alla osittain aina tämän 1900-luvun alkupuolelle asti voimatta julkisesti antaa kansalaisilleen edes yleissivistävää peruskoulutusoista opetusta! Mitä sitten tulee muihin merkittäviin ortodoksisiin yhteisöihin lähinnä Yhdysvalloissa ja Ranskassa, ne syntyivät varsinaisesti vasta tällä vuosisadalla emigranttien ja siirtotyöläisten maahanmuuton seurauksena pystyen tuottamaan teologista tutkimusta luonnollisesti vasta vuosikymmenien viiveellä.

Laajinta ja järjestelmällisintä eksegeettistä tutkimustoimintaa Ortodoksisen kirkon piirissä on toistaiseksi harjoitettu Kreikassa. Tiiviimmät kosketukset eksegetiikkaan tieteenä syntyivät Kreikassa 2. maailmansodan jälkeisinä vuosina, jolloin huomattava joukko teologiasta kiinnostuneita kreikkalaisia nuoria siirtyi opiskelemaan teologiaa Saksan ja Ranskan yliopistoihin maan oman yliopistolaitoksen ollessa vielä heikosti järjestäytynyt. Tätä kautta lännessä vallal-

---

* Käytännöllisyysystistä ja luettavuuden parantamiseksi artikkelista on poistettu siihen sisältyvät runsaat (127) ja pitkät viitteet sekä liitetekstit, tekstissä esiintyvät kreikkankieliset sanat on transkriboitu, oikeinkirjoitusvirheet on korjattu ja sanontaa on paikoin yksinkertaistettu.

la ollut, käytännössä protestanttishenkinen, eksegetiikka juurtui hiljalleen myös kreikkalaiselle maaperälle ja on siitä lähtien vaikuttanut merkittävästi Ateenan ja Tessalonikin yliopistojen piirissä ja niiden välityksellä laajalti koko maassa. On kuitenkin todettava, että ortodoksinen perinne on jo tänä aikana selvästi havaittavalla tavalla jalostanut Kreikassa harjoitettavaa yliopistollista raamatuntutiedettä, joten sitä ei enää voi pitää täysin vieraana uudiskasvina tai lainatavarana. Ortodoksinen eksegetiikan omaleimaisuus Kreikassa näkyy luonnollisesti ennen kaikkea Raamatun teologian alueeseen kuuluvissa tutkimuksissa, joissa Ortodoksinen kirkon teologinen ajattelu muodostaa luontevalla tavalla kontekstin sanottavalle hedelmöittäen aiheen käsittelyä. Ortodoksinen kirkon perinne tulee kuitenkin näkyviin tämän lisäksi myös johdanto-opillisissa teoksissa ja kommentaareissa, joista kummastakaan ei ole harvinaista löytää patristisia sitaatteja ja ratkaisumalleja tulkintaongelmiin. Mitä kreikkalaisen eksegeettisen tutkimuksen yleishenkeen tulee, on todettava, että se on protestanttista eksegetiikkaa huomattavasti konservatiivisempaa tai ehkä osuvammin sanottuna Raamatun ilmoituksena kunnioittavampaa. Ennen kaikkea protestanttisen eksegetiikan piirissä säännöllisin väliajoin esiin nousevat äärimmäistulkinnat eivät ole saaneet elintilaa kreikkalaisessa tiedeyhteisössä siitä yksinkertaisesta syystä, että niitä ei ole koettu tieteellisesti relevanteiksi.

Kreikan lisäksi myös Yhdysvaltojen ortodoksiset teologiset keskuksot eli lähinnä ”kreikkalainen” Holy Crossin tiedekunta Bostonissa (Brookline) ja ”venäläinen” St. Vladimirin seminaari New Yorkissa (Crestwood) ovat tuottaneet meidän päiviimme mennessä merkittävän määrän eksegeettistä tutkimusta. Yleishengeltään sekin on kirkollisempaa kuin protestanttinen tutkimus, joskin patristisen perinnön huomioonottaminen eksegeettisissä teoksissa on huomattavasti harvinaisempi ilmiö. Tieteellisyyden asteeltaan yhdysvaltalainen ortodoksinen tutkimus ei selvästikään ole toistaiseksi yltänyt Kreikan tasolle, joskin sitä voidaan silti kokonaisuutena ottaen ehkä pitää viimeksi mainittua myönteisesti omaleimaisempana.

Edellä sanotun perusteella toistaiseksi harjoitettua tieteellistä ortodoksista raamatunselitysoppia voidaan luonnehtia seuraavasti: se lähtee selvästikin protestanttisen eksegetiikan luomista premisseistä, mutta samalla se pyrkii uudistamaan tieteenalaa sitomalla tämä omaan kirkolliseen perinteeseensä. Vaikka kyseistä prosessia voidaan Idän kirkon piirissä tervehtiä ilolla, herää kuitenkin samalla kysymys siitä, miksi ortodoksisessa maailmassa on niin vähän pysähtytty pohtimaan ortodoksinen eksegetiikan ”tutkimusfilosofiaa” eli lähinnä metodologisia ja temaattisia, mutta osittain myös sisällöllisiä kysymyksiä. Ortodoksinen tiedeyhteisön sisältä on – ainakin julkisuuteen asti – kantautunut vain harvoja puheenvuoroja, joissa olisi lähdetty kyselemään mm. sitä, ovatko läntisen eksegetiikan kulloinkin esiinnostamat kysymykset ortodoksinen tradition kannalta viime kädessä ollenkaan ajankohtaisia tai voisiko perinteemme pohjalta eksegetiikalle vähintäänkin löytyä sen teologiaa ja myös kirkollista elämää vielä paremmin palvelevia tutkimuskohteita. Mielenkiintoisimman, rohkeimman ja ehkä myös merkittävimmäksi katsottavan puheenvuoron rakenteellisesti toisenlaisen ortodoksinen eksegetiikan puolesta on toistaiseksi esittänyt hiljakkoin ja tieteen kannalta valitettavan nuorena kuollut kreikkalainen Ioannis Panagopoulos kirjassaan Raamatun tulkinta Isien kirkossa (I Ermineia tis Agias Grafis stin Ekklisia ton Pateron 1. Oi treis protoi aiones kai i aleksandrini eksigitiki paradosi os ton pempto aiona. Athina 1991), joka keskittyy varhaisimpien vuosisatojen kirkkoisien tulkintaperiaatteiden tarkasteluun ja niistä vedettävissä oleviin johtopäätöksiin meidän aikamme legitiimille raamatutieteelle.

Tähän ortodoksinen eksegetiikan omaleimaisuuden problematiikkaan käsillä oleva artikkeli vaatimattomana tieteellisenä kannanottona tai pohdiskelupuheenvuorona haluaa keskittyä. Luvalliseksi, jopa välttämättömäksi, tällaisen pohdinnan artikkelin kirjoittajan mielestä tekevät kaksi tosiasiaa: ensinnäkin se, että *aito, relevantti tiede ei ole mikään monoliittinen möhkäle eli millään tutkimusalalla ei voida ajatella olevan olemassa fenomenologisesti vain yhdenlaista oikeaa tiedettä*, ja toiseksi se, että maailmanpoliittisista olosuhteista johtuen Ortodoksi-

sella kirkolla ei ole ollut mahdollisuutta rakentaa omaa tieteellistä eksegetiikkaansa omien traditiohistoriallisten lähtökohtiensa pohjalta, vaan tähän mennessä se on aina joutunut – tai ainakin tyytynyt – vain ottamaan osaa lännen herättämien ongelmien ratkaisuun perinnettään luonnollisesti jossain määrin huomioiden. Erityisen ajankohtaiseksi puolestaan tällaisen pohdinnan maamme puitteissa tekee Joensuun yliopiston Ortodoksisen teologian laitoksen kymmenvuotistaipaleen juhlavuosi, jolloin on luontevaa mennyttä arvioiden kurottautua ennakkoluulottomasti kohti tulevaa.

Ortodoksisen eksegetiikan omaleimaisuuden pohdinta on varmaankin, erityisesti Suomen olosuhteet huomioon ottaen, hyödyllistä aloittaa tarkastelemalla lyhyesti Raamatun ja sen tutkimisen asemaa Idän kirkon kristillisessä perinteessä.

Raamatun arvostus Idän kirkollisessa perinteessä

Hyvin yleisesti vallalla olevan protestanttisen ajattelutavan mukaan Idän kirkko suhtautuu vähättelevästi Raamattuun. Valitettavasti samaa käsityskantaa tapaa joskus jopa ortodoksikristittyjen parissa. Kyseessä on kuitenkin suuri erehdys. *Idän Kirkko ei ole milloinkaan vähätelty Pyhiä Kirjoituksia, vaan ne ovat aina olleet sen elämässä kunniasijalla.* Tämä tulee näkyviin konkreettisesti ortodoksisessa jumalanpalvelushuoneessa, sillä neljän evankeliumin muodostamaa Evankeliumikirjaa säilytetään pysyvästi kirkkorakennuksen pyhimmällä paikalla, pyhällä pöydällä eli alttaripöydällä, joka Kirkon symbolikielessä kuvaa toisaalta Jumalan valtaistuinta, toisaalta Kristuksen elämänantavaa hautaa. Mutta myös muulla tavalla Raamatun sana saa merkittävän sijan Ortodoksisen kirkon liturgisessa elämässä. Ajatelkaamme vaikkapa vain vigilian ja liturgian muodostamaa sunnuntaijumalanpalveluksen kokonaisuutta, jossa Pyhät Kirjoitukset ovat esillä Psalmienkirjan ns. katismatekstien (normaalitapauksessa vähintään 3 katismasarjaa eli n. 1/7 osa koko Psalmtarista!), profeetallisten (VT:n) parimiatekstien, epistola- ja evankeliumijaksojen sekä Evankeliumia selittävän saarnan muodossa – puhumattaakaan hymnirunoudesta ja liturgisista rukouksista, jotka ovat kauttaaltaan höystetyt tai pareminkin sanottuna läpeensä kyllästetyt raamatullisilla vertauskuvilla ja sanonnoilla. Näin ollen Suomessa usein käytetty klisee, jonka mukaan Evankelis-luterilainen kirkko on Sanan kirkko ikään kuin Ortodoksinen kirkko ei sitä olisi, pitää paikkansa vain mikäli Raamatun sanalla ei ensiksi mainitussa tapauksessa ymmärretä määrällistä, vaan laadullista suuretta eli mikäli halutaan kuvata sen korostumista – ortodoksiselta kannalta ylikorostumista – protestanttisessa jumalanpalvelusperinteessä muuhun jumalanpalveluksen aineistoon, kuten Ehtoollisen mysteeriin, sakraaliseen kuvataiteeseen, jumalanpalvelushuoneen ja -tapahtuman symboliikkaan, nähden.

Mutta jos itäiseen kristillisyyteen liittyvä käsitys Raamatun arvovallan hukkumisesta tai mahdollisesti jopa tietoisesta hukuttamisesta Kirkon massiivisen liturgisen sekä muun arkaaisen ja juhlanan tradition alle on väärä, vastaavalla tavalla väärä on myös sen korjausyritys: Raamattu ja traditio. Raamattu ja traditio eivät näet Ortodoksisessa perinteessä ole ikään kuin kaksi erillistä, rinnakkaista, kilpailevaa tai parhaassa tapauksessa ehkä toisiaan täydentävää jumalallisen ilmoituksen lähettä, vaan Idän kirkolla on olemassa vain yksi yhtenäinen traditio, Traditio isolla kirjaimella, jonka osa – tosin epäilemättä merkittävin ja kaikkein arvostetuin – on Pyhä Raamattu.

Idän kirkolle Traditio on kokonaisuus. Se on Kolmiyhteiseen Jumalaan uskovan kansan elävä kokemus Hänen toiminnastaan ihmiskunnan historiassa. Raamatun lisäksi tämän yhden Tradition osia tai kanavia ovat myös Kirkon liturgia tai laajemmin sanottuna liturginen elämä, ekumeeniset kirkolliskokoukset (v. 325–787 j.Kr.) päätöksineen, uskontunnustus, Kirkon kanoninen eli kirkkolaillinen perintö, pyhien isien kirjoitukset ja elämäkerrat sekä kirkkotaide erilai-

sine ilmauksineen, kuten ikonitaide ja kirkkoarkkitehtuuri. Näissä kaikissa Kristuksen mystisen ruumiin, Kirkon, jäsen kohtaa Jumalan pelastavan toiminnan harmonisena, yhtäpitävänä, kokonaisvaltaisena ja kokonaisuutta rikastuttavana.

Tällä näkemyksellä on laajakantoiset teologiset seuraukset puhuessamme Raamattuun liittyvästä tulkinnasta, sillä Tradition muut osat eivät suinkaan köyhdyttäneen toista Raamatun julistusta, vaan laadullisesti samanlaisina ne selittävät ja valaisevat sitä. *Siten Kirkko, joka on koonnut yksien kansien väliin keskeisiksi koettuja kertomuksia keskuudessaan tapahtuneista Jumalan pelastusteoista (ks. Luuk. 1:1–4), ei selitä Raamattua kuin jotakin sille vierasta kirjaa. Omaten kaikessa täyteydessään Raamatun pyhät kirjoitukset synnyttäneen Pyhän Hengen (ks. 2. Piet. 1:20–21), Kirkko tunnistaa niissä sisässään tänäänkin läsnä olevan ja vaikuttavan jumalallisen elämän kyeten näin tulkitsemaan niitä ainutlaatuisella arvovallalla (ks. Joh. 14:26, 16:13).*

Suhtautuminen Raamatun tutkimiseen Idän kirkollisessa perinteessä

Raamatun sana, joka sisältyy rikkaalla tavalla itäisen kristinuskon liturgiseen elämään, ei kuitenkaan kohtaa Kirkon uskovaan kansaa pelkästään ”passiivisesti”. Esimerkkinä tästä mainittakoon, että Kirkon kanoninen lainsäädäntö velvoittaa piispoja ja pappeja jopa virasta erottamisen uhalla selittämään kirkkokansalle joka sunnuntai jumalanpalvelusten yhteydessä Pyhiä Kirjoituksia. Ortodoksisen kirkon erityisesti kunnioittama ja rakastama opettaja, pyhä Johannes Krysostomos (334/344–407), joka oli tämän kehotuksen innoittunut ruumiillistuma, puolestaan kehotti usein kuulijoitansa sunnuntaina kotiin mentyään mietiskelemään tarkkaavaisesti saarnassa kuulemaansa ja aktiivisesti itsekin tutkimaan Raamattua.

Niin sanotun patristisen kauden ja myös sitä myöhemmän ajan idän kirkollisten auktoriteettien tekstit ovat käytännössä täynnä kohtia, joissa korostetaan jatkuvan ja tarkkaavaisen Raamatun lukemisen tarpeellisuutta tai suorastaan välttämättömyyttä pelastuksen kannalta. Niistä edustava esimerkki on pyhän Johannes Damaskolaisen (n. 680–749), Ortodoksisen kirkon suuren oppineen ja uskonpuolustajan, teoksiin sisältyvä luku ”Kirjoituksesta eli Raamatusta” (XVII), josta alla oleva sitaatti on lyhennelmä:

”Jokainen kirjoitus, joka on syntynyt Jumalan Hengen vaikutuksesta, on myös hyödyllinen (2. Tim. 3:16). On siis erinomaista ja sielulle hyödyllistä tutkia Jumalallisia Kirjoituksia. Niin kuin vesiojien luo istutettu puu, niin sielukin, jota Jumalallinen Kirjoitus kastelee, kasvaa ja antaa kypsän hedelmän, ortodoksisen uskon, ja saa kaunistukseksi ikivihreät lehdet, nimittäin Jumalan mieleiset teot, sillä Pyhät Kirjoitukset ohjaavat meidät hyveen tekoihin ja selvään näkemiseen. Niistä löydämme kehotuksen kaikkinaiseen hyvään ja kehotuksen kaikkinaisen pahan hylkäämiseen. Jos rakastamme oppimista, opimme myös paljon. Sillä jokainen anova saa, etsivä löytää ja kolkuttavalle avataan (Matt. 7:8). Kolkuttakaamme siis Kirjoitusten ihanan paratiisin portille, sillä se on tuoksuva, suloinen ja kaunis ja siellä hengellisten, Jumalaa kantavien lintujen [so. profeettojen, evankelistojen ja apostolien] viserrys täyttää korvamme, koskettaa sydäntämme, lohduttaa murheellista, tyynnyttää vihastuneen ja täyttää iankaikkisella ilolla. Se nostaa mielemme jumalallisen kyyhkysen kultaiseen selkään (Ps. 55:7) ja vie meidät sen loistavilla siivillä hengellisen viinitarhan istuttajan, ainosyntyisen Pojan, ja perillisen luo (Matt. 21:37–38) ja Hänen kauttaan valkeuksien Isän luo (Jaak. 1:17).

Mutta meidän ei pidä kolkuttaa välinpitämättömästi, vaan haluten ja kärsivällisesti. Älkäämme menettäkö intoamme kolkuttaessamme, niin meille avataan. Jos

luemme kerran ja kahdesti emmekä käsitä, mitä olemme lukeneet, älkäämme menettäkö intoamme, vaan olkaamme kärsivällisiä, käyttäkäämme siihen aikaa ja kysykäämme, sillä on sanottu: 'Kysy isältäsi, niin hän sen sinulle ilmoittaa, vanhemmiltasi, niin he sen sinulle sanovat' (5. Moos. 32:7). Sillä ei kaikilla ole tietoa. Ammentakaamme tämän paratiisin lähteestä iankaikkista ja puhdasta vettä, joka kumpuaa iankaikkiseen elämään (Joh. 4:14), nauttikaamme sitä, nauttikaamme sitä kyltymättä, sillä sen armo ei kulu.”

Jatkuva, tarkkaavainen ja sitkeästi tekstin ytimeen pyrkivä Raamatun tutkiminen on siis Isien mukaan välttämätöntä ortodoksimaallikoille, mutta ennen kaikkea tietysti Kirkon työssä ahke-roiville paimenille, jotta nämä itse kirjoitukset tuntien ja omaten “tiedon” voisivat sisäisty-neesti opettaa niiden salaisuuksia myös laumaansa jäsenille. Tästä korostuksesta löytyy myös luonteva teoreettinen perustelu ortodoksisen eksegetiikan oikeutukselle omana erillisenä tie-teenhaaranaan nykyaikaisen teologian kokonaisuudessa – puhumattakaan siitä, että läntisen eksegetiikan viimevuosisataiset “löydöt” suorastaan pakottavat ortodoksikin tutkimaan asioi-ta uudelleen ja ottamaan niihin kantaa.

Kirkko eksegetin viitekehystenä

Läntisen eksegetiikan perustavaa laatua oleva lähtökohta, sen eräänlainen kulmakivi, on vaati-mus siitä, että tieteellisen raamatunselityksen on saatava olla vapaa Kirkon auktoriteetista eli “holhouksesta”. Tämä tieteenharjoittamisen premissi on ortodoksille eksegetiikalle miele-tön, absurdi. Ymmärrettävä se on vain menneisyyden taustaa vastaan, sillä eksegetiikan juuret ulottuvat kahteen sen yleishengen muotoutumisen kannalta merkittävään ajanjaksoon: toisaal-ta myöhäiskeskiaikaan, jolloin lännessä inkvisitio pyrki tukahduttamaan kaikki humanistien kirkollisesta perinteestä poikkeavat tieteelliset kannanotot, ja toisaalta 1600-luvulle, jolloin re-formaation jälkeen syntynyt luterilainen puhdasoppisuus pyrki puristamaan raamatullisen il-moituksen jäykäksi ja hengittämättömäksi oppirakennelmaksi heittäen näin uhkaavan varjon kehittymässä olleen nykyaikaisväritteisen raamatuntutkimuksen ylle. Idässä Kirkon ja tieteen suhde on aina ollut toinen. Idässä Kirkkoa ei ole koskaan koettu ennen kaikkea juridisena, omia etujaan ankaralla kädellä valvovana uskonnollisena instituutiona, mutta ei liioin kaik-kialle levittäytyvän, dynaamisen elämän tukahduttavana “parasiittina”, vaan lähinnä Kristuk-sen mystisenä ruumiina, joka Pyhän Hengen elävöittävän toiminnan kautta pyrkii paranta-maan siihen sakramentaalisesti liittyneissä syntiinlankeemuksessa sairastuneen ihmisluonnon. Tästä johtuen läntisen eksegetiikan uhmakas “taisteluhuuto” kirkkoäidille tuntuu ortodoksiek-segeetistä hänen perinteeseensä sovellettuna yhtä epäadekvaatilta kuin se, jos jotakuta per-heensä kanssa hyvin viihtyvää murrosikäistä nuorta vaadittaisiin repäisemään itsensä henki-sesti irti vanhemmistaan vain siksi, että hänen tovereillaan on ollut tai on hankaluuksia omien vanhempiensa kanssa.

Vaatimukseen eksegeettisen tutkimuksen erottamisesta Kirkon uskosta sisältyy myös harha “puhtaasta tieteestä”, jota ei vähimmässäkään määrin väritä tutkijan omat näkemykset ja ar-vot. Tällaista tiedettä ei kuitenkaan ole olemassakaan – ei ainakaan humanististen tieteiden kohdalla ja kaikkein vähiten teologiassa. Tämän osoittaa lahjomattomasti se jokaisen eksegee-tin hyvin tuntema tosiasia, että samojen tutkimustulosten pohjalta kaksi raamatuntulkitsijaa voivat päätyä täydellisesti vastakkaisiin johtopäätöksiin. Ja jo se, että tutkija ylipäättänsä ha-luaa irrottaa itsensä Kirkon dogmaattisesta uskosta tiedettä tehdessään on mitä suurimmassa määrin arvovarauksellinen ja tutkijasta paljon kertova kannanotto.

Ortodoksinen eksegetiikka ei siis voi hyväksyä tieteellisen työskentelynsä pohjaksi – ja vielä vähemmän sen legitimitietin ehdoksi – lännen omaksumaa näkemystä raamatunselityksopin

erottamisesta Kirkosta ja sen uskosta. Ortodoksiselle raamatunselitykselle se olisi suorastaan itsemurha, sillä idän kristillisen ajattelutavan mukaan ihmisen on mahdollista ymmärtää todellisesti Pyhiä Kirjoituksia vain siinä määrin kuin hän henkisesti lähenee sitä sisäistä Pyhän Hengen luomaa tilaa, jossa kukin raamatunkirjoittaja välitti jälkipolville oman persoonallisen kokemuksensa Jumalasta ja Hänen toiminnastaan. *Näin ollen Kirkko, joka ainoana yhteisönä maailmassa omaa Pyhän Hengen ja sen välittämät mysteerit, on ortodoksisen eksegeetin kohdalla hänen tieteellisen, so. totuutta kohti kurottautuvan, työskentelynsä luovuttamaton lähtökohta.*

Idän eksegeettinen metodi par excellence

Koska Raamatun sanan avautuminen vaatii jo Isienkin mukaan ankaraa ja kärsivällistä työskentelyä, on selvää, että tekstin ymmärrettävyyden selvittämiseksi käyttökelpoisia ovat periaatteessa kaikki keinot ja metodit. Niinpä ortodoksisen eksegetiikan ei pidä ilman painokkaita perusteita ylenkatsoa tai hylätä myöskään läntisen raamatutieteen parissa kehitettyä metodologista normistoa, mutta ei liioin hyväksyä sitä sellaisenaan ilman kriittistä tutkimista. Kuten Vesilin Kesich toteaa, nykyinen historialliskriittinen metodikaan ei ole täydellinen eikä erehdytön, sillä siihenkin sisältyy omat ennako-olettamuksensa ja rajoituksensa. Sitä voidaan hyvin käyttää apuvälineenä tutkimuksessa, mutta käyttäjän on oltava selvillä myös sen heikkouksista ja vaaroista eli osattava käyttää sitä oikein.

Tärkeintä kristillisen idän näkökulmasta metodin suhteen on kuitenkin havaita ja tunnustaa se, että metodi on aina vain väline päämäärän saavuttamiseksi, ei itse päämäärä. *Tästä johtuen ortodoksinen eksegetiikka ei voi koskaan jäädä koneelliseksi metodologiseksi operoinniksi, vaan sen kiinnostuksen tulee ennen kaikkea kohdistua tekstin skopokseen, sen perimmäiseen tähtäyspisteeseen, siihen hengelliseen sanomaan, jonka tähden itse kukin raamatunteksti on kirjoitettu ja joka näin ollen kätkeytyy sen kirjallisen muodon taakse. Ortodoksisen eksegetiikan tiedollinen tavoite ei voi olla mikään vähempi kuin tuntea se todellisuus, josta Raamattu todistaa, sillä Kristus, Raamatun keskus, ei ole teksti, vaan elävä persoona, Sana.*

Hyvä metodi ortodoksiselta kannalta on siis se, joka kulloinkin parhaiten johtaa tutkijan Raamatun sanoman ytimeen. Mutta tosiasia, että Raamatun sanoma on hengellinen, edellyttää autenttiseen raamatunselitykseen pääsemiseksi hengellistä ulottuvuutta myös tutkijassa itsessään. *Siksi Ortodoksisen kirkon vuosisataisen kokemuksen perusteella ylivoimainen eksegeettinen metodi, metodi par excellence, on hengellisen elämän “kolmiosainen tie”: puhdistuminen (kr. “katharsis”), valistuminen (kr. “fotismos”) ja Jumalaan yhdistyminen (kr. “enosis”).*

Ortodoksisen kirkon näkemys kolmiosaisesta hengellisestä tiestä perustuu idän kristilliseen ihmiskäsitykseen, jonka mukaan ihmisluontoon syntiinlankeemuksen seurauksena pesiytyneet himot estävät ihmistä kokemasta Jumalaa ja tajuamasta hengelliseen maailmaan kuuluvia ilmiöitä. Nämä himot puolestaan voimistuvat jokaisen synnillisen ajatuksen ja teon seurauksena. Mitä paksumpi siis tämä sydämen “silmiä” verhoava peite tai pilvi on, sitä vaikeampi ihmisen on nähdä hengellisiä asioita oikeassa valossa, ja mitä ohuemmaksi se taas käy, sitä itsestään selvemmältä hänelle kaikki näyttäytyy (vrt. 2. Kor. 3:12–18). Koska ihmisen himot siis vääristävät hänen kokemuksensa Jumalasta myös Raamattua tutkittaessa, oikeaan eksegeettiseen tulkintaan pyrkivän raamatunselittäjän on välttämättä pyrittävä kamppailemaan omia synnillisiä taipumuksiaan vastaan, raivaamaan niitä pois sydämensä maaperästä.

Idän kirkon hengellisen tien ensimmäinen vaihe, puhdistuminen, merkitsee vapautumista kaikkein karkeimmista ihmistä vallassaan pitävistä himoista, nimittäin vatsanpaloituksesta (kr. “gastrimargia”), “lihanhimosta” (kr. “porneia”) – so. vääränlaisesta suhteesta omaan ja toisen

ruumiillisuuteen – ja rahanahneudesta (filargyria). Kun ihminen on saavuttanut suhteellisen voiton näistä muita synnyttävistä pääpaheista lähestyen siten tien toista vaihetta, hän alkaa ikään kuin intuitiivisesti tajuta Jumalan läsnäolon Raamatun pyhissä kirjoituksissa ja tuntee, että kaikki, mitä niihin on kirjoitettu, on eksistentiaalisesti relevanttia hänelle. Hengellisen tien toisen vaiheen aikana – jolloin ihminen pyrkii puhdistumaan henkisemmistä himoista, kuten vihasta (kr. “thymos”), pitkävihaisuudesta (kr. “mnisikakia”), kunnianhimosta (kr. “kenodoksia”) ja ylpeydestä (kr. “yperifania”) – tämä tietoisuus edelleen syvenee, mutta samanaikaisesti hän kokee Jumalan olevan läsnä ja kohtaavan hänet kaikkialla: luonnossa, toisissa ihmisissä ja omassa sisimmässään. Yhä runsaammin ihmiseen asettuvan Armon eli Jumalan luomattoman energian vaikutuksesta hän alkaa tajuta maailmankaikkeuteen ja Raamattuun kätkeytyviä, hänelle aiemmin täysin tavoittamattomia salaisuuksia sekä tiedostaa herkästi toisten sisäisiä tiloja, ajatuksia ja tunteita. Koko todellisuudesta alkaa tulla ihmiselle “läpinäkyvä”, ikään kuin kirkas ikkuna tuonpuoleiseen maailmaan tai kuin helppolukuinen kirja, jonka Luoja on kirjoittanut itsestään omiin luotuihinsa. Tarkatessaan Jumalan suuruutta ja hyvyyttä Hänen luomistöissään ihminen elää voimakkaan ihmetyksen vallassa tuntien Jumalaa kohtaan yhä kasvavaa rakkautta ja kaipuuta.

Yhdistyminen Jumalaan merkitsee idän kristillisessä ajattelussa täydellisesti uudenlaista hengellistä vaihetta, nimittäin siirtymistä päättelyn kautta hankitusta, luonnollisesta tai välillisestä tiedosta ylikuonnollisen, välittömän tiedon piiriin. Tällöin Kolmiyhteinen Jumala, lupauksensa mukaan (Joh. 14:23), asettuu pysyvästi asumaan sydämen puhtauden saavuttaneeseen kilvoittelijaan välittäen hänelle mystistä tietoa niin luoduista kuin itsestään, niiden luojasta. *Erittäin keskeistä tässä jumaloitumisen eli theosiksen saavuttaneiden välittömässä, mystisessä tiedossa on se, että ortodoksisen käsityksen mukaan kyseinen tieto ei ole subjektiivista, vaan nimenomaan objektiivista tietoa, koska sisäisesti kokonaan puhdistuneen ihmisen kohdalla himot eivät enää vääristä hänen hengellistä kokemustaan yhdestä ja jakamattomasta todellisuudesta.*

Ihminen, joka on saavuttanut himottomuuden (kr. “apatheia”) ja jossa Pyhä Henki siksi vaikuttaa kaikessa täyteydessään minkään estämättä, elää siis samassa todellisuudessa kuin Pyhän Hengen valtaansa ottamat Raamatun jumalalliset kirjoittajat. Siksi, että myös hänestä on tullut “profeetta”, hän voi vaivatta ymmärtää edellään eläneitä profeettoja ja heidän hengellisiä kokemuksiaan (vrt. 1. Kor. 2:9–15), mutta samalla myös itse ottaa Jumalalta vastaan uusia profeetallisia ilmoituksia, jotka ovat laadullisesti yhteneviä Raamattuun sisältyvien kanssa. *Juuri siitä syystä, että jumaloitunut ihminen kantaa sisässään Raamatun julistamaa persoonallista Sanaa, so. tiedon lähdettä ja kohdetta eli Tietoa itsessään, hän on ortodoksisen käsityksen mukaan ainut todellinen sananselittäjä, eksegeetti. Hänessä Jumalan sukupolvien halki kulkeva ilmoitus on saavuttanut täyttymyksensä, hänessä Sana on tullut lihaksi, hänessä Sana on inkarnoitunut.*

Vallitsevaan eksegeetiikkaan liittyvä pahennus

Kuten edellä on käynyt ilmi, itäinen kristikunta historiallisista syistä johtuen on toistaiseksi tyytynyt – enemmän tai vähemmän suurella innolla – ottamaan osaa lännen tahdittamaan eksegeettiseen keskusteluun. Vaikka kristillisestä idästä ei olekaan kuulunut äänekkäitä protesteja vallitsevaa eksegeettistä status quo’ ta vastaan, sen perinteen pohjalta on kuitenkin mahdollista nimetä erityisesti kaksi keskeistä tekijää, jotka ortodoksieksegeettiä nykyisessä raamattutieteessä huolestuttavat tai jopa loukkaavat.

a) Ylenkatseellisuus kirkollista perinnettä ja kokemusmaailmaa kohtaan

Ensimmäinen vallitsevan eksegeetiikan skandalon eli pahennus idän traditiossa elävälle raa-

mattuteologille ja kristityille ylipäänsä on sen milloin latentti, milloin avoin ylenkatseellisuus kirkollista perinnettä ja kokemusmaailmaa kohtaan. Latenttina tämä näkyy siinä, että vain ani harvoissa tapauksissa protestanttisten eksegeettien tutkimuksissa on millään tavoin huomioitu varhaiskirkon harjoittamaa tai sitä myöhempää jakamattoman kristikunnan aikaista raamatunselityserinnettä – ja silloinkin, kun se on huomioitu esimerkiksi patrististen sitaattien muodossa, sitaattit on selvästi useimmiten tehty, ei lähteistä, vaan tutkimuksista tai jopa tutkimusten tutkimuksista! Seurauksena tästä ilmeisestä tosiasiaista protestanttinen raamatuntutiede rajoittaa suuresti tieteenä sille kuuluvaa tutkimusaluetta yksipuolistuen ja samalla sisällöllisesti köyhtyen. Ehkä traagisinta tilanteessa kuitenkin on se, että menemättä itse lähteille läntinen eksegeettinen tutkimus on tuomittu kehämäisesti toistamaan ja levittämään sen piirissä vallitsevaa tendenssimäistä käsitystä patristisen eksegeesin täydellisestä arvottomuudesta, mikä puolestaan sopii varsin heikosti yhteen tieteelliselle työskentelylle asetettujen kriteerien kanssa.

Kirkollisen perinteen ja kokemusmaailman avoin ylenkatseellisuus sitä vastoin näkyy läntisessä eksegeetikassa alan tutkimusten irrottautumisessa Kirkon teologiasta ja dogmasta. *Kun tieteellisessä tutkimuksessa kielletään mm. Kristuksen neitseellinen syntymä, Hänen ihmetönsä, Hänen ylösnousemuksensa ja toinen tulemuksensa, on syytä selkeästi huomata, että johtopäätökset eivät suinkaan nouse esiin lähdemateriaalin eli Raamatun pakottamina, vaan tutkijan oman arvo- ja kokemusmaailman pohjalta. Kyseessä ei siis ole tutkimuksen lopputulos, vaan tutkimuksen premissi.* Tällainen trendi vaikuttaa vaaralliselta ja suorastaan pelottavalta jo esillä olleen idän “tietoteorian” valossa: Idän kirkolle näet objektiivista tietoa on vain pyhien ihmisten tieto, joka taas se on – ja ilman minkään institutionaalisen auktoriteetin sanelemaa ulkoista pakkoa – poikkeuksetta yhtenevä Kirkon Jumalaa koskevan kokemuksen kanssa. *Koska siis pyhien ihmisten kokemus varmentaa Kirkon uskon, Kirkon uskon on luontevaa puolestaan varmentaa ortodoksieksegeetin tutkimustulokset lähdemateriaalinsa äärellä olennaisissa Kirkon teologisista ajattelua ja dogmaa koskevissa kysymyksissä aina siihen saakka, kunnes tutkijasta itsestään tulee pyhä hänen mielensä ja sydämensä täydellisesti puhdistuttua kaikesta himojen ruokkimasta subjektivismista.* Sen lisäksi, että mitään muuta ratkaisua ei voitaisi pitää kuin osoituksena eosforisesta ylpeydestä, ortodoksiteologille on myös kunnia-asia raamatuntutkimuksenkin alueella pysyttäytyä Kirkon teologian – ja siten samalla Kirkon – sisäpuolella, sillä teologia on alusta asti aina ollut Kirkon, ei koskaan yksilön teologiaa.

b) Radikalismien ihannoiti

Toinen, läheisesti edelliseen liittyvä seikka, jota ortodoksisen raamatuteologin on mahdotonta ymmärtää ja hyväksyä, on se eksegeettisen tiedeyhteisön piirissä – ikävä kyllä – monesti havaittavissa oleva kirjoittamaton sääntö, että eksegeettistä tutkimusta pidetään sitä tieteellisempänä, mitä kriittisemmin se suhtautuu kaikkeen totuttuun eli sanalla sanoen mitä repivämpää se on. Radikaalisuus ei kuitenkaan ole samaa kuin tieteellisyys. Radikaaliin tieteeseen, erityisesti ei-empiiristen tieteiden kohdalla, sisältyy päivittäin suuri pseudotieteen vaara, sillä helppo tie nostaa itsensä tiedemaailman parrasvaloihin on, kuten tunnettua, kirjoittaa “sävähdyttävästi”. Radikaali eksegeetikka, jossa tutkija julistaa omia totuuksiaan, ei siis ansaitse yliopistomaailman mittareissa edes läntisen tiedekäsityksen valossa sen objektiivisemmän tutkimuksen leimaa kuin Kirkon perinteeseen pidättäytyvä, metodologisesti pätevä raamatunselitys.

Luovuttamatonta ortodoksille raamatutieteelle

Ortodoksisen raamatutieteen kohdalla on siis selkeästi olemassa tietty viitekehys, jonka ulkopuolelle eksegeettistä tutkimusta harjoittava ei voi astua vaarantamatta omaa hengellistä ek-sistenssiään ja aiheuttamatta samalla tarpeetonta levottomuutta Kirkon uskovaissa kansassa

pelkästään oman yksilöllisen subjektivisminsa vuoksi. Tällaisena ortodoksisen raamattututkimuksen kaanonina voidaan perusteellisesti pitää mm. seuraavia asioita:

a) Raamatun jumalallinen inspiraatio

Raamattuun sisältyvien pyhien kirjoitusten jumalallinen inspiraatio pitäisi olla jokaiselle ortodoksieksegeetille itsestäänselvyys. Vaikka monissa protestanttisen eksegeetiikan liberaaleissa tutkimuksissa Raamatun jumalallinen inspiraatio implisiittisesti ja käytännössä kielletäänkin, on iloksi todettava, että eksplisiittisesti länessäkään ei näin juuri tehdä. Eräässä mielessä voidaan siis sanoa, että Raamatun jumalallisesta alkuperästä vallitsee eksegeetiikan piirissä – ainakin vielä toistaiseksi – varsin laaja konsensus.

Kun ortodoksinen eksegeetikka yhdessä lännen “konservatiivin” eksegeetiikan kanssa pitää kiinni luovuttamattomana tosiasiana Raamatun jumalallisesta alkuperästä, sen on kuitenkin samalla torjuttava päättäväisesti raamatullisen fundamentalismin kiusaus. Molemmat ääri näkemykset, niin liberalismi kuin fundamentalismi, ovat näet ortodoksiselle raamattututkimukselle niiden taustalla vaikuttavasta kirkollisesta perinteestä johtuen yhtä vieraita ja vastenmielisiä, sillä molemmat nousevat vääristä dogmaattisista premisseistä: liberaaliteologia kieltää käytännössä kokonaan Jumalan toiminnan maailmassa, fundamentalismi puolestaan panee Jumalan tilille kaiken halventaen näin ihmiselle luomisessa annettun vapauden ja muuttaen hänet sieluttomaksi koneeksi. Oikean ortodoksisen lähestymistavan puheena olevassa kysymyksessä viitoittaa Khalkedonin eli 4. ekumeenisen kirkolliskokouksen (v. 451) kristologinen dogmi, jota on usein sovellettu sekä ekklesiologiaan että Raamattuun. Sen mukaisesti Raamatun sanalla on Kristuksen, Sanan, tavoin kaksi luontoa, jotka molemmat vaikuttavat sen pyhissä kirjoituksissa yhtä aikaa ja yhtä todellisesti “sekoittamatta, muuttamatta, jakamatta ja erottamatta”.

b) Vanhan ja Uuden testamentin saumaton sisäinen yhteys

Vanhan ja Uuden testamentin sisäinen, saumaton yhteys on ortodoksiselle raamattutieteelle yhtä luovuttamaton totuus kuin Raamatun jumalallinen inspiraatiokin. Tämä näkemys nousee luonnollisena seurauksena Kirkon uskosta Kristuksen inkarnaatioon, jota läntinen raamattuteologiakaan ei kokonaisuutena ottaen ainakaan verbaalisella tasolla aseta kyseenalaiseksi. Kun siis lähdetään siitä tosiasista, että Kristuksessa todella inkarnoituu pre-eksistenttinen Logos, kolminaisuuden toinen persoona, on suorastaan irrationaalista ajatella tämän pelastushistoriallisen kulminaation tapahtuneen kuin sattumalta, so. ilman Jumalan asianmukaisesti toteuttamaa kaitselmuksellista valmistusprosessia, jolla Hän johtaa luomaansa ihmiskuntaa uuden soteriologisen vaiheen vastaanottamiseen. *Koska ortodoksisen näkemyksen mukaan Jumala ilmoittaa itseään niin ihmiselle kuin ihmiskunnallekin asteittain, kohteensa vastaanottokyvyn lisääntyessä uuden, entistä täydellisemmän informaation omaksumiseen, ja koska tämän tiedon täyteys yhdistyy juuri Sanan lihaksituloon, Idän kirkon perinteessä elävän tutkijan on päinvastoin täysin luontevaa uskoa, että tämä pelastushistoriallinen valmistusprosessi alkaa todellisesti, ei hurskaan mielikuvituksen luomana fiktiona, ajallisesti jo Raamatun “ensi lehdiltä” ja että se on nähtävissä Vanhan liiton kansan historiassa myös laadullisesti rikkaana.* Mikäli läntinen eksegeetikka sulkee kategorisesti pois tämän mahdollisuuden, kyseessä ei taaskaan ole objektiivinen, tutkimustuloksiin perustuva tieteellinen kannanotto, vaan kulloisenkin tutkimusta suorittavan yksilön subjektiivinen vakaumus eli hänen tutkimustulostaan muokkaava premissi.

Vanhan ja Uuden testamentin kiinteän keskinäisen yhteyden vuoksi Uusi testamentti on siis ortodoksieksegeetille välttämätön linssi tai suodatin Vanhan testamentin syvimmän intention

ymmärtämiseksi ja Vanha testamentti puolestaan avain Kristuksen elämäntyön asianmukaiseen tulkintaan ja sen yksityiskohtien niveltämiseen niiden oikeaan, pelastushistorialliseen kontekstiinsa. Tämä eksegeettinen periaate tulee näkyviin erityisesti Idän kirkolle tunnetusti niin tyypillisessä typologisessa raamatuntulkinnassa. Sen mukaisesti monet Vanhan testamentin instituutiot ja henkilöt ikään kuin ylittävät oman historiallisen merkityksensä tullen näin samalla Kristuksessa koittaneen todellisuuden typoksi eli sitä varjomaisesti valmistaviksi kuvauksiksi, eräänlaisiksi ajallisesti edeltäviksi malleiksi. Tällaisia Vanhan testamentin instituutioista ovat mm. sovituksen toteutumiseen tähtäävät uhrit, pappeus, temppele, kuninkuus ja profetismi. On todella merkittävää ja merkille pantavaa, että nämä Israelin elämässä keskeiset järjestelmät ja käytännöt muokattuun voimakkaasti kansan uskonnollisia käsityksiä ja messiaskuvaa ovat kaikki lakanneet viimeistään Kristuksen kuolemaa ja ylösnousemuksesta välittömästi seuraavina vuosikymmeninä.

Israelin kansan keskeisten uskonnollisten instituutioiden tavoin myös monet Vanhan testamentin henkilöhaamot valmistavat Ortodoksisen kirkon eksegeettisen tajun mukaan tietä Kristuksessa koittavalle todellisuudelle Hänen tykoksinan. Tällaisia Kristuksessa tai Hänen kirkossaan täyttymyksensä kohtaavia tykoksia, joista monet ovat jo Uudessa testamentissa tulkittu sellaisiksi, ovat mm. Adam (ks. 1. Kor. 15:20–49), Nooa (ks. Luuk. 17:24–27, 1. Piet. 3:18–22), Melkisedek (ks. Hepr. 7:1–19), Abraham (ks. Matt. 1:1, Room. 4:1–24, Gal. 3:7–29, 4:22–30), Iisak (ks. Matt. 3:17, 17:5; vrt. 1 Moos. 22:2), Joosef (ks. Ap.t. 7:8–18), Mooses (ks. Ap.t. 7:35–53, 2. Kor. 3:7–18, Hepr. 3:1–6), Joosua (ks. Hepr. 4: 1–10), Daavid (ks. Matt. 1:1, 12:22–24, 21:9, 22:42–45, Luuk. 1:32, Ilm. 5:5, 22:16) ja Joona (ks. Matt. 12:38–41, 16:4). Typologisista Vanhan Testamentin tapahtumista puolestaan voisi mainita esimerkiksi vaikkapa eksoduksen yhteydessä syödyn pääsiäisaterian (2. Moos. 12), Punaisen meren ylityksen (2. Moos. 15) ja erämaavaelluksen monine siihen sisältyneine tapahtumineen (2. Moos. 16–20), jotka nekin kaikki yhdistetään jo Uudessa testamentissa monivivahteisella tavalla kuvauksiksi Kristuksesta ja Hänen Kirkostaan (ks. edellä mainitussa järjestyksessä mm. Joh. 19:36 ja 1. Kor. 5:6–8; Joh. 3:14–15, 1. Kor. 10:1–6 ja Hepr. 3:1–4:11; 1. Kor. 10:1–6).

Niin lujasti kuin typologinen raamatuntulkinta onkin juurtunut Uuden testamentin, jakamattoman Kirkon sekä idän ja lännen sitä seuranneeseen kristilliseen perinteeseen, sillä ei ole ollut juurikaan elintilaa nykyisessä eksegeettisessä tutkimuksessa. Osaltaan tämä paradoksaalinen ilmiö johtunee siitä, että typologiaa pidetään virheellisesti raamatullisten tapahtumien historiallisuuden vaarantavana metodina. Typologialle Raamatun tapahtumat ovat kuitenkin todellisia, historiaan faktisesti ankkuroituneita, mutta niiden koko tai edes syvin merkitys ei sen edustaman näkemyksen mukaan tule esiin kyseisessä historiallisessa hetkessä, vaan vasta myöhemmin eli sitten, kun itse niiden valmisteleva todellisuus koittaa ja valaisee historiallisen tapahtumisen hämärät ja arvoituksellisilta vaikuttavat piirteet ja yksityiskohdat. On tietysti samalla todettava, että typologinen ajattelutapa soveltuu myös yleisesti ottaen varsin huonosti yhteen vallalla olevan länsimaisen rationalismin kanssa, mutta tämäkään ei riistä siltä arvoa ja oikeutusta. Viime kädessä kyse on siitä, miten me ymmärrämme Jumalan toiminnan luonteen ihmiselämässä ja ihmiskunnan historiassa. Ortodoksisen kirkon tajun mukaan Jumalan toiminta on usein symbolista, sellaista, joka paljastaa itsestään objektille juuri niin paljon kuin hän kykenee sillä hetkellä ottamaan vastaan tai jättää hänelle jopa vapauden, hänen niin halutessaan, olla huomaamatta ylimaallisesta tasosta mitään. Myöhemmin, tiedon ja hengellisen kokemuksen myötä sama, menneisyyteen jo jäänyt tapahtuma paljastaa itsestään yhä uusia informatiivisia puolia.

Koska typologia siis historian tarkastelussa edustaa kiistämättä Ortodoksisen kirkon ominta ajattelutapaa ja kokemusmallia, on selvää, että sillä pitää olla olemassa olon oikeutuksensa myös ortodoksisen eksegeetiikan piirissä. Perustellusti voisi jopa sanoa, että niin kauan kuin moderni ortodoksinen eksegeetiikka vieroksuu tai ylenkatsoo typologista raamatuntulkintaa

tai vain jostain syystä ei ole siitä kiinnostunut, se ei ole vielä tullut todella ortodoksiseksi. Heiti perään on kuitenkin syytä lisätä, ettei typologian huomioiminen ortodoksisessa raamatuntutkimuksessa suinkaan sulje pois historiallista lähestymistapaa, sillä ensinnäkin kaikilla Vanhan Testamentin kertomuksilla ei Kirkon kokemusmaailmassa luonnollisestikaan ole typologista ulottuvuutta ja toiseksi niilläkin, joilla sellainen on, on sen lisäksi aina myös konkreettinen, tapahtumahetkeensä sijoittuva merkitys. Syytä on ehkä lopuksi painottaa vielä myös sitä, ettei typologista raamatuntulkintaa suinkaan voi harjoittaa mielivaltaisesti, vaan silläkin on omat sääntönsä: tapahtumien historiallisuuden lisäksi työkseen ja kuvatun todellisuuden välillä täytyy olla reaalinen, ontologinen suhde ja raamatullisen tapahtumisen on oltava orgaanisesti sidoksissa ajatukseen Jumalan ja ihmisen välisestä liitosta, jonka progressiivista kehittymistä ajassa se auttaa paremmin ymmärtämään.

c) Ei analyysia vaan tulkintaa

Kolmas asia, jota ortodoksisen eksegetiikan pitää painottaa aikamme tieteellisessä keskustelussa ja josta sen itsensä tulee ehdottomasti pitää kiinni omassa piirissään, on kulloisenkin tutkimuksen kohteena olevan tekstin tulkinta. Eksegeettinen työskentely ei saa jäädä pelkäksi tekstianalyysiksi, vaan sen mielenkiinnon kohteena täytyy olla nyt, kuten aina aiemminkin, ennen kaikkea tekstin sanoma ja nimenomaan sanoma tämän päivän ihmisille. Muussa tapauksessa eksegetiikka pettää ajassaan elävät ihmiset, kääntää heille tylästi selkäänsä, osoittaa ylimielistä epäsolidaarisuutta heitä kohtaan. Se ehkä sanoo ihmisille, että Raamattu historiallisena dokumenttina on arvokas ja että siihen on siksi syytä huolellisesti tutustua, mutta se ei kerro heille mitä kaikella kerätyllä tiedolla tehdään. Modernilla eksegetiikalla on helposti vaarana ohjata ihmiset loputtomiin historian labyrintteihin, osoittamatta kuitenkaan tietä takaisin tai ainakaan paljastamatta menneisyyteen suuntautuneen vaivalloisen matkanteon lopullista merkitystä. Näin se on kuin mekaanikko, joka saa autonomistajan vakuuttuneeksi siitä, miten väistämättömän tärkeää itse kullekin on tuntea autonsa läpikotaisin, pienimpiä yksityiskohtia myöten. Kun auto sitten on yhdessä purettu alkutekijöihinsä autonomistajan ihailtavaksi ja tarkemmin tutustuttavaksi, mekaanikko jättääkin hänet yksin ilmoittaen työpäivänsä päättyneen...

Ortodoksisen eksegeetin on kuitenkin selkeästi tiedostettava, että valitsemallaan tieteenalalla hän liittyy yhtenä osasena karismaattista tehtävää harjoittavien raamatunselittäjien ketjuun ja että siinä roolissa hän on olemassa ihmisiä varten. Suorittaessaan työtään hänen on, kuten huomauttaa painokkaasti Kreikan tämän hetken ehkä johtava virassa oleva eksegeetti Ioannis Karavidopoulos, matkattava väistämättä kahteen suuntaan: tästä ajasta raamatullisen tekstin aikaan ja raamatullisten tekstin ajasta jälleen tähän aikaan. Palaamalla todellisesti matkaltaan takaisin mukanaan tekstin ydin, sen sanoma tämän ajan ihmisille, hän hoitaa tehtävänsä epätyydyttävästi jättäen lukijansa tai kuulijansa frustraation taikka pahimmassa tapauksessa jopa epäilyjen ja epäuskon valtaan – ja nekin, jotka hänen opetustaan ehkä lumoutuneina seuraavat, tekevät sen mielenkiinnosta, ei teologiaa, vaan filologiaa tai historiaa kohtaan.

d) Raamatun historiallinen tulkinta

Kuten edellä on käynyt ilmi, Raamattu on ortodoksisen tradition mukaan lujasti historiaan sidoksissa oleva kirja. Se kertoo Jumalan toiminnasta ihmiskunnan menneisyydessä siltä osin, minkä raamatullinen aikakausi kattaa. Raamattua on ortodoksisessa perinteessä pääosin myös aina tulkittu historiallisesti eli sitoen menneisyyden tapahtumat ajattomalta tai paremminkin sanottuna yliajalliselta sanomaltaan kulloiseenkin konkreettiseen nykyhetkeen, sijoittamalla ne uuden tilanteen mukaiseen uskonnolliseen, kulttuuriseen ja poliittiseen kontekstiin. Näin ortodoksisen eksegetiikan siis pitää tänäänkin tehdä teologisen tieteen haarana.

On kuitenkin tärkeä nähdä, että asianmukaiseen historialliseen tulkintaan pääseminen ei onnistu helposti tulkinnallisessa tyhjiössä, vaan se edellyttää varhaisemman tulkintaperinteen tuntemista. Yhteys menneisyyden tulkintaperinteeseen auttaa eksegeettiiä toisaalta löytämään tekstin sanoman eri puolet kaikessa rikkaudessaan ja toisaalta varjelee raamatullista sanomaa muuttumasta subjektiiviseksi fiktioksi, historiasta irrallaan olevaksi gnostilaisuudeksi tai modernisoivaksi psykologis-filologiseksi analyysiksi.

Kirkon pitkä ja katkeamaton tulkintaperinne ei siis voi koskaan olla ortodoksiselle eksegeetille tieteellistä löytöretkeä haittaava taakka, josta täytyy vapautua heittämillä se syrjään, vaan kallisarvoinen helmi, joka auttaa sitä säilymästä olennaisesti samana eli ei ainoastaan eksistentiaalisena vaan samalla myös historiallisena. Voisi ehkä sanoa, että ortodoksinen eksegeesi pysyy laadullisesti ortodoksisena vain “hermeneuttisen suksession” kautta.

Ortodoksinen eksegeetiikan erityisiä haasteita

Nuorena tieteenalana modernin teologian perheessä ortodoksisella eksegeetikalla on luonnollisesti paljon erilaisia haasteita, kuten nykyisin pääsääntöisesti käyttämänsä historialliskriittisen metodin kehittäminen ja hiominen paremmin sen omaa teologista ajattelua ja tutkimuksellisia tarpeita vastaavaksi. Lisäksi kaikki eksegeettisessä tutkimuksessa esillä olevat teemat, erityisesti niistä sekä useimmin esiintyvät että sisällöllisesti tärkeimmiksi katsottavat, muodostavat jo sellaisenaan haasteen ortodoksiselle eksegeetikalle osallistua keskusteluun ja tuoda siihen oma panoksensa edustamansa teologisen tradition pohjalta. Tässä artikkelissa keskitytään kuitenkin nyt ennen kaikkea yhteen spesifiseen haasteeseen, josta ortodoksinen eksegeetiikan piirissä on viime vuosikymmeninä ehkä kaikkein eniten ja kiivaimmin keskusteltu ja joka Suomenkin tulevan ortodoksinen raamatuntutkimuksen kannalta on ensiarvoisen aktuaali. Se on patristisen eksegeettisen perinnön arvon määrittäminen nykytutkimukselle.

Ortodoksieksegeettien parissa – ainakin tämän kirjoittamishetkellä käytettävissä olevan kirjallisuuden valossa – on täydellinen konsensus siitä, että patristisella eksegeesillä on korvaamattoman paljon annettavaa aikamme tieteelliselle raamatuntutkimukselle. Kuitenkin se, miten tämän annin merkitys nähdään, vaihtelee. Periaatteessa kristillisen idän raamatuteologit jakaantuvat lähinnä kahteen ryhmään: niihin, joiden mukaan nykytutkimuksen tulee ottaa oppia patristisen eksegeesin hengestä ja pyrkiä säilyttämään se, ja niihin, joiden mukaan patristisen eksegeesin arvo ulottuu myös sisällöllisiin ja metodologisiin seikkoihin. Ääritapauksena jälkimmäisessä ryhmässä, ellei suorastaan omana kolmantena kategorianaan, on Ioannis Panagopoulos, joka paneuduttuaan syvällisesti patristisen kauden eksegeettiseen traditioon, näkee siinä keinon ei ainoastaan ortodoksinen eksegeetiikan, vaan myös ortodoksinen teologian ja kirkollisen elämän uudistumiselle.

Ortodoksieksegeettien yhtenäisen näkemyksen mukaan Isät voivat siis monella tavalla olla ohjaamassa tämän päivän raamatuteologia löytämään oikeanlaisen hengen työskentelyynsä. Ensinnäkin Kirkon raamatunselittäjäisät opettavat meille esimerkillään rakkautta Pyhiä Kirjoituksia kohtaan. Tämä rakkaus ilmenee heidän teoksissaan toisaalta jatkuvina raamatullisina sitaatteina ja viittauksina, jotka kertovat lisäksi heidän poikkeuksellisesta raamatuntuntemuksestaan, ja toisaalta tietynä “arkuutena” lähestyä Pyhää Kirjaa. He eivät suinkaan käyneet käsiksi Raamattuun suurina asiantuntijoina, vaan oman pienuutensa ja inhimillisen heikkoutensa tuntien he tarttuivat siihen kuin olisivat sen näkyvässä hahmossa koskettaneet ylösnousseen Kristuksen ruumista. Raamatuntutkimisensa lisäksi he pyrkivät aina myös soveltamaan luetun omaan elämäänsä eli toteuttamaan sen, minkä olivat tiedollisesti oppineet. Mutta siksi, että he näin käytännön toimintaan johtaneen raamatunluvun kautta vähitellen muuttuivat “kirkkaudesta kirkkauteen” (2. Kor. 3:18) eli tulivat itsekin Kristuksen kaltaisiksi tajuten tässä Hengen

“inspiroimassa” tilassa kirkkaasti syviä Raamattuun pohjautuvia uskontotutuuksia, raamatunselittäjäisät eivät ole ortodoksiselle nykyeksegeetille pelkästään tiennäyttäjiä perinpohjaiseen raamatuntutkisteluun, vaan samalla korvaamattoman arvokkaita osoittimia tehtyjen tieteellisten havaintojen opillista luotettavuudesta ja aitoudesta.

Johtavien ortodoksieksegeettien mukaan Isien merkitys tämän päivän raamatuntutkijalle on korvaamaton myös siinä, että he tiedostivat syvästi Kristuksen läsnäolon jatkumisen Kirkossa omana aikanaan. *Juuri tämän takia Isien kaiken työskentelyn tavoite oli sitoa Raamattuun dokumentoidut Kristuksen sanat ja toiminta käsillä olleeseen historialliseen hetkeen.* He eivät pyrkineet ainoastaan antamaan opetuksessaan Kristuksen äänelle kunkin sukupolven parhaiten ymmärtämää ulkoista muotoa, vaan myös löytämään Raamatusta vastaukset niin aktuelleihin Kirkon sisäisiin kuin ulkoisiin ongelmiin. Raamatun sanalla he paransivat ja taistelivat, lääkitsivät sieluja ja estivät harhaoppeja leviämästä. *Näin Isien raamatuntulkintaa leimaa kirjoitusten ja tradition välinen harmoninen yhteys, kontinueetti: heille Raamatusta tulee elävää ja vaikuttavaa traditiota, sen pelastushistoria muuttuu Jumalan ilmoitukseksi tässä ja nyt.* Heidän tapansa käyttää Raamattua antaa merkityksen ja mielekkyyden sen kirjoituksille, auttaa sitä säilymään tänään olennaisesti samana kuin aina ennenkin, so. Kirkon kirjana.

Edellä sanotun lisäksi ortodoksieksegeetit näkevät Isien raamatuntulkinnalla nykypäivään ulottuvan merkityksen myös siinä, että he käyttivät hyväkseen oman aikansa tieteellistä tunteesta johdattaakseen ihmisiä ymmärtämään paremmin Raamatun sanomaa. Se, etteivät Isät kuitenkaan tulleet lähestyneeksi pyhää tekstiä nykytutkimuksen tavoin, ei johdu pelkästään heidän metodiensa riittämättömyydestä, vaan myös heidän omasta suuntautumisestaan ja raamatunselityksen kohteina olevien ihmisten tarpeista. Isien päämäärä oli näet aina päästä analyysistä synteesiin, rakentaa eksistentiaalinen silta raamatullisesta menneisyydestä konkreettiseen nykyhetkeen.

Raamatuntulkitsijaisien suurimpana antina meidän päivillemme pidetäänkin yleisesti ottaen juuri heidän työskentelynsä synteettistä otetta, heidän kykyään johtaa Raamatusta nykyaikaa koskeva sanoma, heidän kykyään yhdistää Pyhät Kirjoitukset kulloinkin vallitsevaan kirkolliseen todellisuuteen. Tätä synteesiä oppiakseen raamatuntutkijan siis pitäisi tutustua patristiseen eksegeesiin, ikään kuin esivaiheena varsinaiseen työskentelyyn, ennen astumiseen itse areenalle. Tämän lisäksi – yllättävää kyllä – vain harvat aikamme ortodoksiset raamatuteologit näkevät patristisellä eksegeettisellä traditiolla olevan mitään erityistä annettavaa. Voimakkaimmin epäilynsä on lausunut julki Savvas Agourides. Siksi, että maailma on täydellisesti muuttunut sitten patristisen aikakauden ja että metodologian ja historiantutkimuksen saralla on tapahtunut mullistava kehitys, Agourideksen mukaan patristisen eksegeesin vakava huomioiminen tänään johtaisi täydelliseen fiaskoon: hyvästä intentiostaan huolimatta se saattaisi halveksittavaksi sekä Raamatun että kirkkoisät.

On selvää, että tässä voimakkaassa väitteessä on paljon kuulemisen arvoista. Nykyeksegeetiikka ei voi unohtaa käsillä olevaa aikaa ja palata menneisyyteen päämääränään kopioida sitä sellaisenaan. Menettäessään kosketuksen aikalaisiinsa se lakkaa todellakin olemasta elävää, so. ortodoksista, kuten perustellusti on sanottu. Sen syvimpanä päämääränä ei siis voi olla patristisuus museomaisesti käsitettynä, vaan lähinnä neopatristisuus eli patristisen hengen yhdistäminen luovalla tavalla aikamme tilanteeseen. Vaikka näin epäilemättä on, voi kuitenkin perustellusti kysyä, onko patristinen eksegeesi aikamme ortodoksisille raamatuteologeille niin tuttu asia, että he viime kädessä tietävät riittävän hyvin mistä puhuvat? Se tosiasia, että Kreikassa ilmestyneiden kirkkoisien raamatuntulkintaa käsittelevien tieteellisten julkaisujen määrä on nopeasti laskettavissa, ja aivan erityisesti se, ettei edes koko ortodoksinen maailma ole vielä saanut aikaan yhtään varsinaiseksi tutkimukseksi katsottavaa selvitystä patristisen aikakauden typologisesta raamatuntulkinnasta, antaa aiheen epäilyyn. Tuntuu, että patristisen ekse-

geesin yksinkertaisesti suhtaudutaan ortodoksisessakin maailmassa vielä selvän asenteellisesti, missä trendissä puolestaan heijastuu ortodoksisen raamatuntutkimuksen vääränlainen sidonnaisuus lännen ajatteluun tällä tieteen alalla. Toisaalta patristisen eksegetiikan lähes tendenssimäisessä torjunnassa on tunnettavissa myös tietty, nykyihmisen ylpeydestä johtuva vähättely menneisyydessä eläneiden, jopa Jumalaan yhdistyneiden pyhien, tiedonhankinnallisia edellytyksiä kohtaan ja usko nykyihmisen rajattomiin mahdollisuuksiin. Siinä voidaan lopuksi nähdä heijastus protestanttisuudelle ominaisesta tyhjiöteologiasta, jonka mukaan ilman hermeneuttista kontinuiteettia tutkijoiden on mahdollista kurkottaa ongelmitta “puhtaaseen” tekstiin ja sen perimmäiseen sanomaan.

Käsillä olevan artikkelin kirjoittajan mielestä ortodoksiselle eksegetiikalle on vihdoin koittanut aika, jolloin sen täytyy tutustua perinpohjaisesti omaan hermeneuttiseen perintöönsä – ei paetakseen nykyhetkeä, vaan kartoittaakseen mennyt ja tullakseen vain tällä tavoin kykeneväksi saattamaan se todelliseen kanssakäymiseen tämän päivän tieteen kanssa. Näin ymmärrettynä ortodoksisen eksegetiikan täytyy tulla neopatristiseksi ei ainoastaan hengeltään vaan myös sisällöltään. Kaikkein tärkeintä ortodoksiselle eksegetiikalle olisi kartoittaa nimenomaan typologiaan perustuva raamatunselityksperintö joko tarkastelemalla kerrallaan yhden Isän tuotantoa kokonaisuutena tai vaihtoehtoisesti tiettyjä Vanhan testamentin kertomuksia yhtä aikaisesti eri Isien kirjallisessa perinnössä. Panagopoulukseen liittyen artikkelin kirjoittaja uskoo, että tämä tutustuminen voisi avata uusia, yllättäviä ja koko kirkollista elämää suuresti rikastuttavia näkökulmia Raamatun maailmaan. Se voisi olla rikastuttamassa merkittäväällä tavalla yleisestikin tämän päivän eksegeettistä tutkimusta, jolle Uuden testamentin ja erityisesti evankeliumien keskeiset typologisen ulottuvuudet ovat toistaiseksi jääneet vaille riittävää huomiota eli ovat vielä löytämättä. Juuri typologia voi olla se metodi, joka monien erilaisten koulukuntien ajan jälkeen saattaa seuraavaksi mullistaa evankeliumitutkimuksen – tai vähintäänkin auttaa sitä löytämään evankeliumit uudella tuoreella tavalla, organisaation liittyneinä Vanhaan testamenttiin.

Lopuksi

Ortodoksinen kirkko on usein menneisyydessä, mutta erityisesti tällä vuosisadalla joutunut käymään läpi raskaita koettelemuksia. Niin yleismaailmallisesti kuin Suomessakin se on eräässä mielessä joutunut astumaan ulos omasta suojatusta elämänpiiristään. Tässä kaikessa voidaan nähdä Jumalan tahto ja johdatus. “Idän kirkon” on ollut pakko kohdata aikamme nopeasti ja juuriaan myöten muuttuva läntinen maailma ja ottaa aktiivisesti osaa sen parissa esiin nousseiden, monesti vaikeiden kysymysten ja haasteiden ratkaisemiseen oman perinteensä pohjalta. Sama prosessi on tavallaan tapahtunut myös tieteellisesti käsitetyn teologian ja erityisesti eksegetiikan kohdalla. Kun eksegetiikka Ateenaa lukuun ottamatta on vasta 1900-luvulla liittynyt ortodoksisella maaperällä yliopistollisen opetuksen piiriin, se on tullut tunnetuksi Ortodoksialle nimenomaan lännessä kehittyneessä ja sen ajattelua heijastavassa muodossa. Tältä tosiasialta ortodoksinen eksegetiikka ei voi sulkea silmiään, sillä menettäessään kontaktin ympäröivään ja reaaliseen todellisuuteen, se lakkaa olemasta aito ortodoksisuuden tulkki.

Jotta ortodoksinen eksegetiikka kuitenkin voisi aidosti palvella ortodoksisena eksegetiikkana tiedeyhteisöä rikastuttaen sen pitää tulla syvästi tietoiseksi omista juuristaan. *Ortodoksisen eksegetiikan on perehdyttävä omaan raamatunselityksperintöönsä ja säilyttäen henkinen kontakti “läntiseen” eksegeettiseen traditioon samalla pyrittävä tyhjentymään siitä. Vain näin se voi nousta tiedemaailmassa uudelle tasolle, keskustelukumppaniksi, joka ei ainoastaan osallistu pohtimaan ratkaisuja jo joihinkin olemassa oleviin konkreettisiin teemoihin, vaan on myös aktiivisesti kehittämässä tiedettä eteenpäin sekä metodologisesti että sisällöllisesti. Tä-*

mä merkitsee haasteen vastaanottaville ortodoksisille eksegeeteille epäilemättä paljota työtä, etsimisen tuskaa, mutta todennäköisesti myös löytämisen iloa. Se merkitsee myös tarvetta entistä kiinteämpään yhteistyöhön muiden maiden ortodoksieksegeettien kanssa pyrkimällä voitamaan yhteydenpidon tiellä olevat kielelliset esteet. Se merkitsee myös tarvetta nöyrään ajatusten vaihtoon muita aloja edustavien ortodoksiteologiien kanssa ortodoksisen eksegeetiikan luonteesta ja suunnasta, sillä ortodoksinen teologia on viime kädessä kiinteä ja herkkä kokonaisuus.

Ortodoksisen eksegeetiikan perimmäinen tehtävä tänään on luoda onnistunut synteesi kahdella tasolla: synteesi toisaalta oman hermeneuttisen eli laajasti käsitettynä patristisen perintön ja historialliskriittisen raamatuntutkimuksen kesken ja toisaalta tieteellisen eksegeettisen tutkimuksen ja tämän päivän maailmassa vallitsevan todellisuuden kesken. Kirkollisen traditionsa yleisen hengen mukaisesti ortodoksinen eksegeetiikka voi kulkea kirkasta, säteilevää ja Jumalan sille asettamaa päämääräänsä kohti vapautuneesti ja luottavasti muistaen, että totuus on Jumalasta, tai paremminkin, että Jumala on Totuus (Joh. 14:6). Ortodoksisen eksegeetiikan on epäilemättä oltava valmis ottamaan vastaan kiitollisena kaikki, mikä auttaa idän kristillisessä perinteessä tänä päivänä eläviä paremmin ymmärtämään ja lähestymään Totuutta, mutta oltava samalla valmis myös toimimaan kriitikkona silloin, kun sen edustamassa teologisessa tiedemaailmassa selvästi etäännyttään Totuudesta. Erityisesti ortodoksieksegeettien tulee muistuttaa läntisille kollegoilleen, että eksegeetiikka tieteenä on olemassa ihmisiä varten: sen edustajat eivät voi linnoittautua kirjoituspöytien taakse ja pohtia Jumalan ilmoituksen äärellä vain filologista mielenkiintoa omaavia kysymyksiä, joilla ei ole merkitystä aikamme ihmisille. Samoin sen tulee muistuttaa siitä, että eksegeettisen tiedeyhteisöön kuuluvien ei ole oikeutta halveksia ihmisiä esittelemällä heille – monesti kenenkään pyytämättä – tutkimustuloksiaan tavalla, joka herättää ihmisissä turvattomuutta ja jättää heidät uskossaan suojattomiksi. Eksegeetiikan on ortodoksisen tradition näkökulmasta kokonaisuudessaan ennen kaikkea tultava uudelleen hengelliseksi eli kirkollistua – edellyttäen, että se haluaa aidosti olla teologiaa eli syvimmältään todellisesti olla olemassa.

*Golatanmäeltä Karjalaiselle. Joensuun yliopiston Ortodoksisen teologian laitos
10 vuotta. Ortodoksisen teologian laitoksen julkaisuja 25*